

ภาพปัจจุบันของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กนกกร กมลเพชร¹ วีรฉัตร สุปัญญา²

Received: 02/12/2019; Revised: 22/05/2020; Accepted: 12/06/2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ นำเสนอสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่สังคม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัย และ 2) ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดมหาวิทยาลัย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย มีดังนี้

การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในห้องสมุดมหาวิทยาลัย มีดังนี้ มีนโยบายเกี่ยวกับส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สนับสนุนการใช้ทรัพยากรรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ให้บริการอุปกรณ์และพัฒนาโครงสร้างทางเทคโนโลยี ขยายเวลาทำการ เน้นสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ พัฒนาบุคลากรทางด้านวิชาการ บุคลากรมีทัศนคติที่ดีต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมการให้ความรู้ทางวิชาการ การออกไปบริการชุมชน และผู้รับบริการมีความหลากหลายมากขึ้น

ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ขาดความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย งบประมาณถูกจัดสรรน้อยกว่าการส่งเสริมทางเทคโนโลยี ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายมีประสิทธิภาพบางเครือข่ายเท่านั้น พิจารณาความสมดุลระหว่างผู้รับบริการภายในและภายนอกให้ตรงกับความต้องการ บุคลากรไม่ได้รับพัฒนาความสามารถทางกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมายที่วางไว้

ข้อเสนอแนะ ควรเป็นศูนย์กลางและการกระจายความรู้ ส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกิจกรรมในช่วงเวลาว่าง พัฒนาการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสังคมออนไลน์ ยอมรับในความหลากหลายของผู้รับบริการ

คำสำคัญ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย; การส่งเสริมการเรียนรู้; การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

¹นิสิตศึกษานิเทศศาสตร์บัณฑิตสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล: kanokorn.k@car.chula.ac.th

²อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล: Weerachai.S@chula.ac.th

หมายเหตุ: บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตเรื่อง อนาคตภาพห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมไทย โดยได้รับการสนับสนุนจากทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช

Current Scenario of University Libraries to Enhancing Lifelong Learning

Kanokorn Kamolpechara¹ Weerachat Soopunyo²

Received: 02/12/2019; Revised: 22/05/2020; Accepted: 12/06/2020

Abstract

The research objective was to present the current conditions, problems, obstacles and recommendations about the university library in enhancing lifelong learning from 2 informational groups, namely; professional and library administrator, and librarian. This study collecting data by using the unstructured interviews and questionnaires.

The results were:

Enhancing lifelong learning in the university library as follows: the policies for supporting lifelong learning. Creating and supporting an electronic database thought out using electronic resources format. Also proving electronic devices and developing technology infrastructure. Expanding services hours and building a learning atmosphere. Developing a librarian in an academic and good attitude in learning service. Providing academic knowledge and teaching information literacy. And understand various users.

The problems and obstacles were lack of participation from stakes holders. A budget for learning activities limited. A cooperation network was not yet covered. The university community and the external user should be balance needs. Librarian was not training for learning activities. Lack of studying the target audience's needs.

The suggestions in the research paper are creating and a dissemination knowledge center. Supporting the use of free time after class to benefit. Enhancing learning activities on social media. And understand in various users.

Key words: University Library, Enhancing learning, Enhancing Lifelong Learning

¹ Kanokorn Kamolpechara, Phd Student, Non-Formal Education, Department of Life Long Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University
Email: kanokorn.k@car.chula.ac.th

² Weerachat Soopunyo, Assistant Professor, Non-Formal Education Program, Department of Life Long Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University
Email: Weerachat.S@chula.ac.th

Note: This article as part of doctoral dissertation "Current scenario of university libraries to enhancing lifelong learning". Supported by income scholarship of 90th Anniversary of Chulalongkorn University Fund (Ratchadaphiseksomphot Endowment Fund)

บทนำ

สังคมในศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก่อให้เกิดการแพร่กระจายของข้อมูล ข่าวสาร และสารสนเทศจำนวนมากอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนการเมืองการปกครอง แต่ในขณะเดียวกัน เทคโนโลยีก้าวหน้ากลับเป็นจุดเริ่มต้นของการลดช่องว่างในโอกาสที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศ ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพของการดำรงชีวิตของประชาชนในทุกด้าน (Limsakul, 2016) ดังนั้นประชาชนหรือบุคคลจะต้องเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต จะต้องตระหนักว่า ความรู้ที่มีอยู่เดิมนั้นอาจไม่สามารถนำมาปรับใช้ได้กับทุกสถานการณ์ที่เกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องมีความสามารถแสวงหาความรู้และมีโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย การเรียนรู้นี้อาจเกิดที่ใดก็ได้ และดำเนินต่อเนื่องไปตลอดชีวิตแต่สิ่งสำคัญคือ เพื่อให้บุคคลได้อยู่รอดและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก อันเป็นการพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองและสังคมอย่างสร้างสรรค์ให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม หรือที่เรียกว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Dave, 1973; Ratana-Ubol, 2014)

การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพราะการเรียนรู้มิได้สิ้นสุดเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนเรียนรู้ได้ทุกสถานที่ทุกเวลา ควรสร้างแรงจูงใจให้บุคคลเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ให้ผลผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิต ให้อิสระแก่บุคคลในการเลือกสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ สามารถเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับความสามารถของตน มุ่งให้บุคคลได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและพึ่งตนเองได้ สิ่งที่ทำให้บุคคลเรียนรู้ควรสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิต ทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมทั้งทักษะในการแสวงหาความรู้ หรือมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป (Sungsri, 2001) ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีหลักการสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

- 1) การเรียนเพื่อรู้ เป็นการเรียนเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมรอบตัว สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี การเรียนเพื่อรู้นี้ อาศัยความพอใจที่จะได้เข้าใจ ได้รู้ และค้นพบสิ่งต่าง ๆ แม้ว่าอาจจะไม่ได้นำไปใช้ในทันที แต่สามารถนำไปใช้ในอนาคต เป็นการส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถ่องแท้โดยอาศัยวิจารณญาณของตนเองได้ดีขึ้น
- 2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง เพื่อจะได้สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมตัวเรา การเรียนเพื่อปฏิบัตินั้นมีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องการฝึกวิชาชีพ เป็นการพัฒนาจากทักษะสู่ความสามารถให้ปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้ และจัดการและแก้ปัญหาความขัดแย้งได้อย่างเต็มศักยภาพ

- 3) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วม และร่วมมือกับผู้อื่นในกิจการทั้งปวงของมวลมนุษย เป็นการทำใหบุคคลรู้จักเคารพผู้อื่นรวมทั้งวัฒนธรรมและศีลธรรมของผู้อื่น สามารถติดต่อสัมพันธ์กันในฐานะที่เท่าเทียมกัน
- 4) การเรียนรู้เพื่อรู้เพื่อชีวิต เพื่อจะได้สามารถปรับปรุงบุคลิกภาพของได้ดีขึ้น มีดุลยพินิจ และความรับผิดชอบต่องานมากขึ้น โดยไม่ละเลยศักยภาพในด้านใดด้านหนึ่งเป็นอันขาด ได้แก่ ความจำ การใช้เหตุผล ความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ สมรรถนะทางร่างกาย และทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น (The International Commission on Education for the Twenty-first Century, 1996)

ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตนี้ จะได้เห็นได้จาก แผนยุทธศาสตร์ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มุ่งเน้นให้คนมีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีนิสัยการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Office of the Prime Minister, 2016) โดยที่มหาวิทยาลัยในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ที่สำคัญ ที่ได้รับการคาดหวังจากสังคม ว่าจะเป็นแหล่งสรรพวิชาและวิทยาการ ในการเพิ่มและส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้และการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่เฉพาะกับบุคลากรในมหาวิทยาลัยเท่านั้น (Jögi, Karu, & Krabi, 2015; Müller et al., 2015) อีกทั้งการบริการวิชาการแก่สังคมเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในสังคม เป็น ภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย (Ministry of University Affairs, 2001) สอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิทย์ เหมสันทิพย์ (Maesincee, (2015) ที่มองกระบวนการนำไปสู่ Thailand 4.0 ว่า 1 ใน 5 ขององค์ประกอบที่สำคัญ (Key Component) ในการทำการวิจัยและพัฒนา การผลิตและสร้างนวัตกรรม ในด้านต่าง ๆ คือ มหาวิทยาลัย เพราะบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ส่วนใหญ่อยู่ในมหาวิทยาลัย ในขณะที่เป้าหมายของกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 เน้น การผลิตและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพสามารถปรับตัวสำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต เช่น การเน้นการศึกษาต่อเนื่องเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและอาชีพ การเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้ที่ข้ามพื่นความรู้วิชาการ ต้องเปิดโลกทัศน์สำหรับผู้เรียน (Office of the Higher Education Commission, n.d.)) ซึ่งมหาวิทยาลัยต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกรอบแผนอุดมศึกษา โดยการสร้างองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อคนในสังคมเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของคนจำเป็นต้องอาศัยแหล่งเรียนรู้และโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ซึ่งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตมีลักษณะ คือ 1) เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นของชุมชน 2) ส่งเสริมให้ประชาชนรู้และเข้าใจการใช้ทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ 3) การใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ 4) สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้และทำงานร่วมกัน 5) พัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากร 6) การสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 7) วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ของแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Taravanich, 2014.)

ซึ่งในภารกิจนี้ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลและสารสนเทศทั้งด้านวิชาการ เป็นเสมือนเครื่องมือในการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัยของนิสิต นักศึกษา อาจารย์ และนักวิจัย

เป็นแหล่งเพิ่มพูนความรู้ด้วยตนเองให้กว้างขวาง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต เป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพในอนาคตยิ่งขึ้น ซึ่งห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้ 1) ให้การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนที่มีความรู้ มีความเฉลียวฉลาด ความรับผิดชอบ ความสามารถในการครองชีพ 2) การช่วยเหลือ ให้ความสะดวก และส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยของผู้เชี่ยวชาญ 3) การให้บริการข่าวสารต่าง ๆ การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในสังคม 4) การให้ความจริงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความคิดสร้างสรรค์ 5) การให้ความบันเทิงในทางที่เป็นประโยชน์ 6) ช่วยให้เกิดความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ด้วยกันดีขึ้น 7) ช่วยให้คนได้มีทักษะในอาชีพเฉพาะอย่าง และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ 8) ช่วยสร้างนิสัยและส่งเสริมการอ่าน 9) ช่วยในการพัฒนาท้องถิ่น การปรับปรุงท้องถิ่นให้ดีขึ้นนั้น 10) ช่วยในการขจัดปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในสังคม 11) ช่วยให้มีทัศนคติที่ถูกต้อง (Chavalit, 1998) ; Unchitti, 2005)

แม้ว่าโดยปกติแล้วห้องสมุดมหาวิทยาลัยให้บริการเฉพาะกับมหาวิทยาลัยเป็นหลัก ทำให้มีความพร้อมและมีศักยภาพ กล่าวคือ ได้รับงบประมาณในการดำเนินงานสูงกว่าห้องสมุดประเภทอื่น ๆ การเป็นแหล่งทรัพยากรสารสนเทศที่เพียบพร้อมและเชื่อมั่นได้ว่าสารสนเทศนั้นมีความน่าเชื่อถือ มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ เช่น computer storage ที่สามารถเชื่อมโยงกับอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ กับแหล่งทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ ได้ ทำให้แบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศเหล่านั้นสู่ผู้เรียนผ่านอินเทอร์เน็ตได้อย่างกว้างขวาง มีพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ได้แก่ มีบรรยากาศของแหล่งวิชาการ ความเงียบ ห้องกว้างขวางและเต็มไปด้วยทรัพยากรสารสนเทศ มีบุคลากรและบรรณารักษ์ที่คุณภาพ มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ที่คาดว่าจะเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี ซึ่งสามารถให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนที่มีความแตกต่างทั้งด้านอายุ ความต้องการ และหลากหลายวิชา มีการออกแบบสำหรับผู้เรียน กล่าวคือ มีการนำเอาเทคโนโลยี นวัตกรรม และเทคนิคส่งเสริมให้คนแสวงหาความรู้ (Lizhong, Aichen, & Yongjie, 2011) แต่ด้วยการเรียนรู้ของคนเปลี่ยนไป และบทบาทของมหาวิทยาลัยที่เปลี่ยนไป ห้องสมุดก็ควรที่จะเปลี่ยนบทบาทไปด้วย ได้แก่ 1) ด้านนโยบาย การเปิดบริการสู่สาธารณะ ลดข้อจำกัดการเข้าถึงสารสนเทศให้ทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงอย่างเท่าเทียม 2) ด้านทรัพยากร ต้องตระหนักถึง open sources และ open sciences ด้วยการสร้างเครือข่ายร่วมกัน 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีให้รองรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ 4) ด้านพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ ภาพลักษณ์ ควรจัดสถานที่ สร้างบรรยากาศให้เกิดปฏิสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือลงมือปฏิบัติได้ด้วยแรงจูงใจจากตนเอง การสร้างพื้นที่เสมือนเพื่อการเรียนรู้ 5) ด้านบุคลากร ควรพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติ การให้ความสำคัญ และทักษะเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต 6) ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องสมุด ต้องมีผู้รับผิดชอบโดยตรง เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมการกระตุ้นตระหนัก ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เกิดแรงจูงใจใฝ่รู้ 7) ด้านผู้ให้บริการ ควรสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับบริการทุกประเภท เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือ และเห็นความสำคัญต่อห้องสมุดมหาวิทยาลัยในฐานะแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lizhong, Aichen, & Yongjie, 2011; Wong, 2016; Hnubanko, 2011; Charoensak, 2013; Changket, 2011; Chaiya, 2014)

จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีขอบเขตมากกว่าที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ขณะเดียวกันก็มีความคาดหวังจากภาครัฐให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีบทบาทในการสนับสนุนการสร้างงานวิจัยและการส่งเสริมกิจกรรมเรียนรู้อื่น ๆ ตลอดจนความคาดหวังจากภาคเอกชนที่ต้องการความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยในการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ (Wong, 2016) ตอกย้ำการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่สามารถเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรค ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของห้องสมุดมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนปรับเปลี่ยนบทบาทและการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทและลักษณะของการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดที่ว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีความพร้อมและศักยภาพ ในด้านนโยบาย ด้านทรัพยากร ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ ด้านบุคลากร ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านผู้ให้บริการ สามารถเผยแพร่องค์ความรู้ ส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถนำไปใช้ได้ตามวัตถุประสงค์ของเรียนรู้ คือ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนเพื่อรู้เพื่อชีวิต

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเสนอสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วิธีการวิจัย

การครั้งนี้วิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 กลุ่ม ได้แก่

1) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยวิธีเฉพาะเจาะจง จำนวน 13 คน ประกอบด้วย นักวิชาการด้านห้องสมุด จำนวน 3 ท่าน เลือกจากผู้มีผลงานด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของห้องสมุด ผู้บริหารห้องสมุด จำนวน 8 ท่าน เลือกจากผู้บริหารจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยหลักในกรุงเทพมหานคร 2 แห่ง ผู้บริหารจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคละ 1 แห่ง และผู้บริหารห้องสมุดกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภูมิภาคละ 1 แห่ง ผู้ปฏิบัติงานระดับหัวหน้างาน จำนวน 2 คน คัดเลือกแบบสโนว์บอล (snow ball) จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร และจากมหาวิทยาลัยภูมิภาค 1 แห่ง

2) สอบถามความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดระดับปฏิบัติการ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกำกับจำนวน 23 แห่ง มหาวิทยาลัยของรัฐจำนวน 12 แห่ง กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ 38 แห่ง และกลุ่มมหาวิทยาลัยราชชมงคลภูมิภาคละ 1 แห่ง กลุ่มมหาวิทยาลัยเอกชนหลักจำนวน 2 แห่ง การแจกแบบสอบถามคำนวณจากจำนวนผู้ปฏิบัติงานระดับวิชาชีพ จำนวน 1,755 คน โดยใช้

เกณฑ์ในการประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ณรงค์ โพธิ์พฤษานันท์ (Phophueksanand, 2007) ร้อยละ 10 ของจำนวนประชากร ได้ 175 ฉบับ ได้กลับคืนมาจำนวน 150 ฉบับคิดเป็นร้อยละ 85.71 สุ่มเลือกจากมหาวิทยาลัย 70 แห่ง ตามสัดส่วนประชากรเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของแต่ละมหาวิทยาลัย ตรวจสอบคุณภาพด้วยผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ได้ค่าความเชื่อมั่น IOC เท่ากับ 0.9

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1) สภาพปัจจุบันของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ ประกอบด้วย

ด้านนโยบาย พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่งให้ความสำคัญกับส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังปรากฏในวิสัยทัศน์ พันธกิจ คำขวัญ หรือรากฐานของห้องสมุดมหาวิทยาลัย การพยายามทำงานร่วมกันของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในระดับนโยบาย จัดสรรงบประมาณในการจัดพื้นที่การเรียนรู้ เช่น smart classroom การให้บริการเรียนรู้ที่ไหนก็ได้ (anytime anywhere) เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงการบริการ โดยพยายามลดข้อจำกัดการเข้าถึงสารสนเทศ โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงอย่างเท่าเทียม ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของสารสนเทศที่มีความน่าเชื่อถือ สอดคล้องกับ ชูศักดิ์ ลี้มสกุล (Limsakul, 2016) กล่าวว่า ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเป็นจุดเริ่มต้นของการลดช่องว่างในโอกาสที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของการดำรงชีวิตของประชาชนในทุกด้าน และ น้ำทิพย์ วิภาวิน (Wipawin, 2004) ที่กล่าวว่า ห้องสมุดจะมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้งานและมีระบบงานที่คล่องตัวทั้งงานเทคนิคและงานบริการ

ด้านทรัพยากร พบว่า 1) เน้นการจัดซื้อและสนับสนุนการใช้ทรัพยากรในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ในสัดส่วนที่มากกว่าสิ่งพิมพ์ และยังคงมีผู้ใช้บางกลุ่มที่มีความต้องการใช้สิ่งพิมพ์ ประกอบกับมีหนังสือบางประเภทที่ยังไม่ได้อยู่ในรูปของอิเล็กทรอนิกส์ 2) การจัดทำฐานข้อมูลทางวิชาการอิเล็กทรอนิกส์สามารถเข้าถึงได้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น ฐานข้อมูลจุฬาลงกรณ์ราชบรรณาลัย ของสำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้บริการข้อมูลด้านวิทยานิพนธ์ งานวิจัยและเอกสารการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย จดหมายเหตุสวนสุนันทา ของศูนย์วิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสวนสุนันทา ฐานข้อมูลนันทบุรีศึกษา ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ให้บริการข้อมูลท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดนันทบุรี ฐานข้อมูลงานพระราชทานเพลิงศพ ศูนย์สารสนเทศนครราชสีมา ฐานข้อมูลศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นลำนานา ศูนย์สารสนเทศทางวิชาชีพครู ฐานข้อมูล 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาของ สุปิน ไชยยะ (Chaiya, 2014) พบว่า การส่งเสริมการใช้คลังปัญญาของมหาวิทยาลัยเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่ช่วยส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ พรพรรณ จันทร์แดง (Jandaeng, 2014) กล่าวว่า การบริการด้วยฐานข้อมูลออนไลน์ เป็นบริการเชิงรุกที่ออกนอกสถานที่ ทำให้สารสนเทศอยู่รอบ ๆ ตัว เช่นเดียวกับ ปียสุตา ตันเลิศ (Tanloet, 2010) พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีความ

สมบูรณ์ในด้านระบบการจัดหา ระบบการรวบรวมและจัดเก็บ ระบบการนำส่งสารสนเทศ ตลอดจนกระบวนการด้านวารสารอิเล็กทรอนิกส์ ฐานข้อมูลออนไลน์ ซึ่งสามารถแบ่งปัน และรับประกันว่าสารสนเทศนั้นมีความน่าเชื่อถือ 4) มีการพัฒนาและแปลงทรัพยากรให้อยู่ในรูปแบบที่ผู้พิการสามารถเข้าถึงได้ เช่น Audio book เป็นต้น ทั้งนี้ข้อดีของการใช้ทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์คือ ผู้รับบริการสามารถเข้าถึงและนำไปใช้ได้ทันทีที่ต้องการ 5) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเครือข่ายและนอกเครือข่าย เช่น ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยภูมิภาค (PULINET) ข่ายงานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ISANULINET) เครือข่ายสารสนเทศนครราชสีมา (NARINET) การสร้างเครือข่ายเช่นนี้ จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากร โดยที่ไม่จำเป็นต้องเสียงบประมาณในการจัดซื้อทรัพยากร และสามารถเป็นการขยายแหล่งข้อมูลและชี้แหล่งข้อมูลสำหรับผู้รับบริการได้อีกด้วย สอดคล้องกับ อภิรดี กันเดช (Kandet, 2008) ที่ได้เสนอว่า การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้แหล่งการเรียนรู้กระจายอยู่ในทุกพื้นที่และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่นเดียวกับ Wong (2016) ที่กล่าวถึงการตระหนักถึงการสร้างเครือข่ายเพื่อ open sources และ open sciences

ด้านพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า 1) มีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นพื้นฐานในการอำนวยความสะดวก เช่น computer storage การเชื่อมโยงกับอุปกรณ์หรือเครื่องมือใหม่ๆ ทำให้ทรัพยากรในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้รับการพัฒนาเพื่อให้แบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศนั้นสู่ผู้เรียนรู้ผ่านอินเทอร์เน็ต 2) มีการขยายเวลาทำการจาก 8 ชั่วโมง เป็น 15 ชั่วโมง และในช่วงสอบบางแห่งเปิดพื้นที่บริการถึง 24 ชั่วโมง 3) อาคารและสถานที่ มีการสร้างบรรยากาศเพื่อการเรียนรู้ ให้เข้ากับสภาพของผู้รับบริการ เช่น ใช้เสียงได้ ใช้สีสรรสวยงาม ความสว่าง ออกแบบโต๊ะ เก้าอี้ ที่นั่งให้เหมือนกับที่บ้าน ผ่อนคลาย เข้าห้องสมุดแล้วรู้สึกถึงความอบอุ่น เปิดกว้างมีพื้นที่ให้เด็ก มีพื้นที่ที่มีความหลากหลาย เพิ่มสัญญาณ WiFi ให้บริการอุปกรณ์ต่อพ่วงสำหรับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องพริ้นเตอร์ เครื่องสแกน เพื่อให้ผู้รับบริการได้ใช้เวลาในการเรียนรู้ได้เท่าที่ต้องการ ให้เกิดปฏิสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือลงมือปฏิบัติได้ด้วยแรงจูงใจจากตนเอง ดังข้อค้นพบของ อภิรดี กันเดช (Kandet, 2008) พบว่า แนวโน้มการพัฒนาแบบห้องสมุดนั้น เน้นการให้บริการโดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้บริการได้เท่าเทียมและทั่วถึง เช่นเดียวกับการศึกษาของ สุบิน ไชยยะ (Chaiya, 2014) ที่พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ น้ำทิพย์ วิภาวิน (Wipawin, 2004) กล่าวว่า สถานที่และบรรยากาศภายในเอื้อต่อการเรียนรู้ และเรียกความสนใจ จะกลายเป็นศูนย์กลางการพบปะของผู้คน สอดคล้องกับแนวคิดของ Gambles (2016) กล่าวว่า ด้วยแนวคิดพื้นฐานที่ว่าห้องสมุดจะต้องเป็นพื้นที่สร้างแรงบันดาลใจ เป็นพื้นที่หากไปแล้วยากกลับมาอีก และเป็นพื้นที่ที่เชิญชวนให้ทุกคนอยากจะเข้ามาเยี่ยมชม จะต้องมีการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (functional effective)

ด้านบุคลากร พบว่า 1) บุคลากรได้รับการพัฒนาทางวิชาการ ที่มีความรู้ความสามารถในการให้คำแนะนำการสืบค้นแก่ผู้เรียน พร้อมทั้งมีการศึกษาความต้องการและพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

นำมาออกแบบสำหรับผู้เรียน เช่น การให้คำแนะนำด้านแหล่งข้อมูลการวิจัย วิธีการเข้าถึงข้อมูล การนำองค์ความรู้ไปสู่ชุมชน การอบรมสัมมนา 2) ผู้ปฏิบัติงานมีทัศนคติในเชิงบวกต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากพื้นความรู้และองค์ความรู้ของตนเองและองค์กร มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการดำเนินกิจกรรม และสามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ขณะปฏิบัติงาน ซึ่งในด้านบุคลากร การศึกษาของ สุบิน ไชยยะ (Chaiya, 2014) ได้เสนอว่า การพัฒนาสมรรถนะของผู้ปฏิบัติงานเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับ Nguyen (2012) ต้องมีผู้รับผิดชอบโดยตรง เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมการกระตุ้นตระหนัก ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เกิดแรงจูงใจใฝ่รู้ 2) มีความพยายามพัฒนาบุคลากรด้านการบริการ ด้านทักษะวิชาชีพ ด้านวิชาการอื่น ๆ และการพัฒนาทักษะสำหรับการดำเนินกิจกรรม

ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า 1) การให้ความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ การให้คำแนะนำการใช้ห้องสมุดในเรื่องทักษะการรู้สารสนเทศ ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง การปฐมนิเทศผู้ใช้ห้องสมุดให้สามารถสืบสารสนเทศที่ตนเองต้องการได้ การนำชมห้องสมุด การจัดอบรม สัมมนา การประชุมวิชาการ เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ มาบรรยายให้ความรู้รวมถึงการอบรมการทำวิจัย อบรมการสืบค้นสารสนเทศ หลักสูตรผู้ช่วยบรรณารักษ์และซ่อมหนังสือสำหรับครูหรือบุคลากรห้องสมุดอื่น ๆ อบรมโปรแกรมการใช้งานคอมพิวเตอร์ การสืบค้นฐานข้อมูล free access การแนะนำแหล่งสารสนเทศที่เป็นประโยชน์เพื่อการวิจัย เช่น TDC (ThaiLIS Digital Collection) สำหรับครู เกษตรกร ผู้ประกอบการขนาดเล็ก เช่น home stay, smart farmer เป็นต้น สอดคล้องกับ Norman (2011) กล่าวว่า บรรณารักษ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นผู้ที่จะต้องนำประสบการณ์ความรู้ของตนเองส่งต่อให้กับผู้รับบริการ 2) การบริการสำหรับชุมชน จัดห้องสมุด การจัดหมวดหมู่ การดูแลรักษาทรัพยากรให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เช่น การเล่านิทาน สมุดทำมือ เป็นต้น การจัดห้องสมุดเคลื่อนที่ การฝึกทักษะอาชีพ เช่น การสอนทำน้ายาเนกประสงค์ การทำตุ๊กตาผ้าขนหนู การนุ่งผ้าพิธีการ การทำเครื่องประดับ การทำปุ๋ย การจัดการขยะ การทำน้ำตาลมะพร้าว เป็นต้น ซึ่งบางครั้งการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกอาชีพนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและสภาพท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ ซึ่ง อภิรดี กันเดช (Kandet, 2008) ได้ศึกษา พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องอาศัยกิจกรรมที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของผู้รับบริการ

ด้านผู้รับบริการ พบว่า ภายในห้องสมุด นอกจากนิสิต นักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัย แล้ว พบว่า มีการจัดพื้นที่สำหรับเด็ก และผู้สูงอายุ ในมหาวิทยาลัยท้องถิ่นบางแห่ง พบว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นพื้นที่พบปะและให้ความรู้สำหรับผู้ประกอบการขนาดเล็ก และ smart farmer ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในเมืองขนาดใหญ่ พบว่า มีผู้รับบริการจากบริษัทขนาดกลางและขนาดใหญ่เข้ามาขอใช้บริการข้อมูลงานวิจัย นอกจากนี้การเปิดบริการให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาจัดการจัดประชุม การอบรม การแสดงผลงานทางวิชาการและนวัตกรรม ภายในห้องสมุดได้ จะเห็นได้ว่าปัจจุบันมีผู้รับบริการที่หลากหลายมากขึ้น อันสะท้อนถึงการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับ Wong (2016) ที่คาดการณ์ว่า

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีขอบเขตมากกว่าที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากความคาดหวังภาครัฐและเอกชนที่ต้องการความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยในการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ

2) ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของห้องสมุดมหาวิทยาลัย

สภาพปัจจุบันของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะเห็นว่า มีการดำเนินงานสอดคล้องกับหลักการ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนเพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนเพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนเพื่อรู้เพื่อชีวิต (The International Commission on Education for the Twenty-first Century, 1996) แต่ยังพบปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ยังไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ได้แก่

ด้านนโยบาย พบว่า 1) การดำเนินงาน ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ยังดำเนินงานส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่สังคม ในกรอบของภารกิจห้องสมุด คือ เป็นผู้จัดการเรียนรู้ แต่ขาดการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและความต้องการจากผู้ให้บริการ ทั้งนี้เนื่องจาก ส่วนแรกคือด้านนโยบายมาจากผู้บริหารยังขาดการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สอดคล้องกับ ทรงพล หนูบ้านเกาะ (Hnubanko, 2011) พบว่า การกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ มาจากผู้บริหาร ซึ่งวิเคราะห์จากปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีผลกระทบมากกว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในประเด็นนี้ Gambles (2016) ได้เสนอว่า ด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคม (social media) จะมีส่วนช่วยให้แสงหาวิธีการใหม่ๆ ในการสื่อสารหรือหาความต้องการกับคนหนุ่มสาวซึ่งเป็นอนาคตของสังคม 2) แม้ว่า การส่งเสริมการเรียนรู้และการบริการสังคม จะปรากฏในวิสัยทัศน์ พันธกิจ ก็ตามแต่การจัดสรรงบประมาณ มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเทคโนโลยีและการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ส่วนกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้จะได้รับการจัดสรรน้อยลงมา โดยเฉพาะกิจกรรมการให้ความรู้แก่ชุมชน เช่น การจัดห้องสมุดให้โรงเรียน หรือการฝึกทักษะอาชีพแก่ชุมชน โดยเฉพาะการเดินทางในพื้นที่ห่างไกล เช่น การจัดห้องสมุดโรงเรียนบนดอย โรงเรียนบนเกาะ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) เป็นต้น จะได้รับงบประมาณค่อนข้างน้อย

ด้านทรัพยากร พบว่า 1) เครือข่ายความร่วมมือ แม้จะมีความร่วมมือการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน แต่การยืมระหว่างห้องสมุดยังมีประสิทธิภาพบางเครือข่ายเท่านั้น เช่น PULINET เป็นต้น เครือข่ายบางแห่งพบปัญหาคือมีการยืมแต่ไม่สามารถเรียกคืนหนังสือได้ ทำให้ต้องยุติเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งในเรื่องนี้ วราภรณ์ นาคคง (Nakkong, 2014) พบว่า ความไม่ต่อเนื่องของเครือข่ายความร่วมมือ ส่งผลให้โอกาสในการเรียนรู้ทักษะและพัฒนาความสามารถไม่ครอบคลุมทั่วถึง

ด้านพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก 1) ด้านเทคโนโลยี ด้วยความร่วมมือระหว่างห้องสมุดที่มีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ เช่น การจัดทำฐานข้อมูลท้องถิ่นอิเล็กทรอนิกส์ของตนเอง ฐานข้อมูลงานวิจัยของตนเอง ตลอดจนการบำรุงรักษาเอกสารเก่าโบราณ เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปัน ปัญหาที่ พบว่า บางแห่งยังขาดความรู้และอุปกรณ์ในการจัดทำ บางแห่งมีกฎระเบียบที่แตกต่างกันด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยี บางแห่งมีการจัดเตรียมฐานข้อมูลเอกสารแล้วแต่ยังขาดเทคโนโลยีด้านการป้องกันลิขสิทธิ์เพื่อเผยแพร่ เป็นต้น 2) พื้นที่การเรียนรู้ การเปิดพื้นที่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ต้องให้ความสมดุลระหว่างความต้องการระหว่างผู้บริการภายในของมหาวิทยาลัย ได้แก่ นิสิต กับบุคลากร และกับความต้องการของผู้บริการจากภายนอก ซึ่งประเด็นนี้ สุบิน ไชยยะ (Chaiya, 2014) พบว่า การจัดพื้นที่เน้นจัดให้ผู้บริการเข้ามาใช้เวลาในห้องสมุดได้นานขึ้น โดยคาดว่าผู้บริการจะอ่านหนังสือ แต่ไม่ได้สร้างบรรยากาศเพื่อการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม หรือสร้างปฏิสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือลงมือปฏิบัติได้ ในขณะเดียวกัน

ด้านบุคลากร พบว่า การพัฒนาบุคลากรมุ่งเน้นที่การพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถเพื่อส่งเสริมการเป็นนักวิชาการมากกว่าการสร้างทัศนคติในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้บุคลากรขาดความรู้ความสามารถในการส่งเสริมการเรียนรู้ และการส่งเสริมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรง และบุคลากรส่วนใหญ่มีงานประจำเป็นจำนวนมาก ทำให้บางคนยังไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หรือมีชุดความคิด (New Mind Set) ที่ดี เพื่อให้มีความรู้ความสามารถที่เพียงพอและเหมาะสมในการพัฒนาห้องสมุดให้สามารถเป็นพื้นที่การเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างที่ควรจะเป็น ดังข้อค้นพบของ สุบิน ไชยยะ (Chaiya, 2014) ว่า สมรรถนะและบทบาทของนักวิชาชีพในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่ในระดับต่ำ

ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า 1) กลุ่มเป้าหมาย การจัดกิจกรรมบางอย่าง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายตามที่ต้องการ เช่น จัดกิจกรรมสำหรับเด็ก แต่ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ 2) กิจกรรมบางอย่างจำเป็นต้องจัดแม้รู้ว่าไม่มีความสนใจ เช่น กิจกรรมวันสำคัญ ๆ 3) การจัดห้องสมุดให้กับหน่วยงานต่าง ๆ พบว่า หากหน่วยงานนั้นมีความต้องการอย่างแท้จริงจะได้รับความร่วมมืออย่างต่อเนื่องทำให้ห้องสมุดนั้นได้รับการดูแลรักษาและเกิดการใช้งาน แต่บางแห่งพบว่า ขาดการดูแลและขาดการใช้งาน 4) การจัดอบรม ประชุม สัมมนาวิชาการ พบว่า มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัด ที่ต้องเชิญวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญไปให้ความรู้จากกรุงเทพฯ ซึ่งจากการศึกษาของ จิตติ คำหอมกุล (Khamhomkun, 2011) พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องการจัดกิจกรรมทางวิชาการนั้น ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากกลุ่มเป้าหมาย เช่น นักศึกษาหรือบุคลากร เว้นเสียแต่จะถูกบังคับ ส่วนผู้ที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นบุคคลภายนอกที่สนใจในกิจกรรมที่จัด เช่น การจัดเสวนา บรรยาย ให้ความรู้ ในขณะที่ วราภรณ์ นาคคง (Nakkong, 2014) พบว่า ความไม่หลากหลายของกิจกรรม ทำให้ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ไม่ได้รับความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมดังที่คาดการณ์ไว้ และการไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายของกิจกรรมอาจจะเป็นผลมาจากการขาดความเชื่อมโยงกับชุมชน เพราะกลุ่มเป้าหมายไม่ได้เข้าใจหรือตระหนักในเรื่องการเรียนรู้

ด้านผู้บริการ พบว่า 1) ยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึง การไม่ทราบวิธีการใช้ ปัญหาด้านระบบ IT การบริการแบบ real time และทรัพยากรยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงการใช้ ความหลากหลายของรูปแบบ ซึ่ง Skrabut (2013) ได้ศึกษาการออกแบบคู่มือ สำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้บริการอย่างไรก็ตาม ยังคงต้องได้รับคำแนะนำและความช่วยเหลือจากบุคลากร 2) ผู้บริการไม่มีเวลาในการวางแผนร่วมกับ

บุคลากรห้องสมุดในการจัดการเรียนรู้ และไม่เปิดโอกาสให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ สอดคล้องกับ Nimon (2002) กล่าวว่า บทบาทการส่งเสริมการจะส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในห้องสมุด บรรณารักษ์จะต้องมีการทำงานร่วมกับนักวิชาการ อาจารย์ และผู้สอน ซึ่งต้องได้รับการสนับสนุนจากนโยบายของมหาวิทยาลัย 3) ความต้องการของแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน บางกลุ่มต้องการข้อมูลทั่วไป บางกลุ่มต้องการข้อมูลเชิงลึก บางกลุ่มต้องการเนื้อหาวิชาการ บางกลุ่มต้องการทักษะอาชีพ จำเป็นต้องหาความต้องการของแต่ละกลุ่มอย่างเฉพาะเจาะจง ซึ่งในประเด็นการมีส่วนร่วมและการศึกษาความต้องการของผู้รับบริการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตนี้ ในประเด็นนี้ Gambles (2016) ได้เสนอว่า การใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคม (social media) เป็นวิธีการในการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ เพื่อทราบความต้องการและการตอบสนองต่อการมีส่วนร่วม

3) ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย

ด้านนโยบาย การดำเนินงาน ควรมุ่งเน้นการเป็นศูนย์กลางความรู้ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความต่อเนื่องของการส่งเสริมการเรียนรู้ ในทุกช่วงวัย ทุกช่วงเวลา ความต่อเนื่องของบริการที่ไม่หยุดนิ่ง การสร้างเครือข่ายเพื่อกระจายความรู้ ให้ทันต่อความต้องการในทุกช่วงเวลาที่คุณเรียน ต้องการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพราะกระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่อาศัยความต่อเนื่อง อันจะส่งผลให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเองต่อไป

ด้านพื้นที่การเรียนรู้ ในเรื่องส่งเสริมการเรียนรู้ ในอนาคตการเรียนในห้องจะน้อยลง นักเรียนจะเรียนแบบ any time any where ดังนั้น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยควรจะเข้าไปมีบทบาทในการจัดกิจกรรม เช่น ตอนเย็น หรือวันหยุด กับเด็ก ๆ ก็จะทำให้เด็กได้ให้ความสำคัญกับห้องสมุดมากขึ้น คนผู้ปกครองเองก็ได้เอากลูเข้ามาเรียนเข้ามาศึกษาเข้ามาดูกิจกรรมก็จะดีกว่าไปเล่นอื่น ๆ

ด้านการออกแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ การศึกษา ผู้รับบริการ และส่งเสริมการเรียนรู้ ควรเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ (social media) มีความสำคัญในการแสวงหาวิธีการใหม่ๆ ในการสื่อสารกับคนในอนาคต

ด้านผู้รับบริการการศึกษาผู้รับบริการ ควรยอมรับในความหลากหลายของผู้รับบริการ ให้บริการตามความต้องการส่วนบุคคล รายกลุ่ม แทนการศึกษาอย่างภาพกว้าง

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของห้องสมุดมหาวิทยาลัยเท่านั้น ซึ่งยังขาดข้อมูลจากผู้รับบริการ ดังนั้นการทำวิจัยครั้งต่อไปควรเก็บข้อมูลความต้องการของผู้รับบริการเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น

2. ควรมีการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายกลุ่มมากขึ้น

3.ศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เข้มแข็งครอบคลุมทุกพื้นที่อันเป็นเสมือนการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการกระจายความรู้ท้องถิ่นและสังคม ให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Chaiya, S. (2014). *University library management strategies to enhance lifelong learning Skills of Students*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University, Thailand. [In Thai]
- Changket, S. (2011). *Development of community library: a model for the promotion of lifelong learning*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University, [In Thai]
- Charoensak, R. (2013). การพัฒนารูปแบบห้องสมุดมีชีวิตเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน [*The development of living library model for lifelong learning in community*] (Doctoral Dissertation). Khon Kaen University, Thailand. [In Thai]
- Chavalit, M. (1998). คู่มือบรรณารักษ์ เล่ม 1 [*Librarian manual Vol. 1*]. (3rd ed.). Bangkok : Bhannakij. [In Thai]
- Dave, R. H. (1973). *Lifelong education and school curriculum: interim findings of an exploratory study on school curriculum, structures and teacher education in the perspective of lifelong education*. Hamburg: UNESCO Institute for Education
- Gambles, B. (2016). นครแห่งอนาคต ห้องสมุดแห่งอนาคต: ประสบการณ์และบทเรียนที่ได้รับจากห้องสมุดเมืองเบอร์มิงแฮม [*Future City, Future Library: Experiences and Lessons Learned from the Library of Birmingham*]. Paper presented at the TK Forum 2016. Bangkok. [In Thai]
- Hnubanko, S. (2011). *Human resource development of university libraries. Master of Arts. in Library and Information Science*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University, Thailand. [In Thai]
- Jandaeng, P. (2014). ห้องสมุดยุคใหม่ [*Modern library*]. Bangkok : Se-education. [In Thai]
- Jögi, L., Karu, K., & Krabi, K. (2015). Rethinking teaching and teaching practice at university in a lifelong learning context. *International Review of Education*. 61(1), 61-77.
doi:10.1007/s11159-015-9467-z
- Kandet, A. (2008). *Trends of the development of public library models in knowledge-based society in 2560 BE*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University, Thailand.
[In Thai]
- Khamhomkun, T. (2011). *Information literacy promotion for students in university libraries*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University, Thailand. [In Thai]

- Limsakul, C. (2016). *Future changes in the next 15 years and green university*. Paper presented at the The 6th PULINET National Conference on Growing Green Library for ALL. Hat yai Songkla. [In Thai]
- Lizhong, T., Aichen, Z., & Yongjie, S. (2011). The Function of the university libraries in constructing lifelong education system. In Wang Y. (Ed) *Education Management, Education Theory and Education Application*. (pp.341-346). Berlin: Springer. Retrieved from http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-642-24772-9_50
- Maesincee, S. (2015). *Thailand 4.0: Thriving in the 21st Century through Security, Prosperity, Sustainability* Paper presented at the National Health Security Office Public Report : NRC Blueprint for Change. Bangkok. [In Thai]
- Ministry of University Affairs. (2001). *ประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง มาตรฐานห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2544 [Announcement of Ministry of University Affairs: University Library Standard]*. Retrieve from <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/ministry%20law/1-31%20library%20standard%202544.pdf> [In Thai]
- Müller, R., Remdisch, S., Köhler, K., Marr, L., Repo, S., & Yndigegn, C. (2015). Easing access for lifelong learners: A comparison of European models for university lifelong learning. *International Journal of Lifelong Education*, 34(5), 530-550. doi:10.1080/02601370.2015.1030350
- Nakkong, W. (2014). *Guidelines for the development of learning centers in accordance with Bangkok metropolitan administration Strategy*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University, Thailand. [In Thai]
- Nimon, M. (2002). Developing lifelong learners: Controversy and the educative role of the academic librarian. *Australian Academic & Research Libraries*. 33(1), 14-24. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00048623.2002.10755176>
- Nguyen, H. C. (2012). *California community college educational leaders' perceptions of lifelong learning*. (Doctoral Dissertation) California State University, Fullerton, U.S.A. Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/1024157124?accountid=15637>
- Norman, A. E. C. (2011). *Librarians' Leadership for Lifelong Learning*. (Doctoral Dissertation). Wilmington University (Delaware), U.S.A. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/848952738?accountid=15637>

- Office of the Higher Education Commission. (n.d.). แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี พ.ศ. 2561 - 2580. [The 20 Year Long Range Plan on Higher Education of Thailand] Retrieved from [http://www.bpp.mua.go.th/main/download/plan/แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี \(พ.ศ. 2561-2580\).pdf](http://www.bpp.mua.go.th/main/download/plan/แผนอุดมศึกษาระยะยาว_20_ปี_(พ.ศ.2561-2580).pdf). [In Thai]
- Office of the Prime Minister. (2016). ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) (Brief). [Draft of 20 years national strategy framework (2017 – 2036)]. Bangkok: Office of the Prime Minister. [In Thai]
- Phophueksanand, N. (2007). ระเบียบวิธีวิจัย [Research Methodology]. Bangkok : Expernet. [In Thai]
- Ratana-Ubol, A. (2014). การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต [Lifelong education and lifelong learning]. Bangkok: Chulalongkorn University press. [In Thai]
- Skrabut, S. A. (2013). A study of informal learning among University of Wyoming extension educators. (Doctoral Dissertation). University of Wyoming, U.S.A. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/1399592581?accountid=15637>
- Sungsri, S. (2001). รายงานการศึกษาวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 [Research report: Lifelong education in the 21st century for Thai society]. Bangkok: Office of National Education. [In Thai]
- Tanloet, P. (2010). Alternative : Development of core competencies framework for information professional of Thai Academic Libraries in the next decade (A.D. 2010-2019). Doctoral Dissertation, Ph.D. Khon Kaen University, Thailand. [In Thai]
- Taravanich, N. 2014. แหล่งเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 [Learning Resources in the 21st Century]. In Charungkaitikul, S. (Ed.), การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต [Lifelong education and lifelong learning] (pp. 104-120). Bangkok : Chulalongkorn University press. [In Thai]
- The International Commission on Education for the Twenty-first Century. (1996). *Learning : the treasure within: report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*. Paris: UNESCO.
- Unchitti, D. (2005) สารสนเทศและการศึกษาค้นคว้า [Information knowledge In Information and Searching]. Chonburi: Faculty of Humanities and Social Science, Burapha University. [In Thai]
- Wipawin, N. (2004). การใช้ห้องสมุดยุคใหม่ Using a modern library. Bangkok : Chulalongkorn University Press. [In Thai]

Wong, W. F. (2016). *Increase the visibility of university: The defined roles of librarians*. paper presented at the Online information and education conference 2016, at Suan Dusit University, Bangkok.